

УДК 338:436.2

Д. А. Тарасов,
аспірант, Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

МОЛОЧАРСЬКІ КООПЕРАТИВИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДРІБНОГО ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

D. Tarasov,
postgraduate, Poltava State Agrarian Academy, Poltava

DAIRY COOPERATIVES AS A FACTOR IN INCREASING THE EFFICIENCY OF PETTY COMMODITY PRODUCTION

Створення кооперативів у молочній галузі як характерний прояв наявної великої кількості дрібних виробників не в змозі поодиноці боротися з негативним впливом внутрішнього та зовнішнього ринкового середовища. Основна проблема в розвитку молочних кооперативів полягає у створенні відповідної матеріально-технічної бази, а також бажання (чи небажання) самих жителів сіл брати на себе відповідальність та певні зобов'язання. При цьому колективний інтерес у процесі кооперування є лише вторинним або похідним, на першому ж плані кожний учасник кооперативу, вступаючи в нього, має на меті задовольнити свій власний інтерес як щодо збуту продукції, постачання, так і безпосередньо щодо одержання додаткової економічної вигоди. Підвищення ефективності господарювання дрібних виробників молока, якості молочної сировини та удосконалення каналів її збуту можливі завдяки розвитку в сільській місцевості молочарських кооперативів за дієвої підтримки цього напрямку з боку держави.

Establishment of cooperatives in the dairy industry as a typical manifestation of the existing large number of small producers, unable alone to deal with the negative impact of internal and external market environment. The main problem in the development of dairy cooperatives is to create an appropriate material and technical base, and the desire (or unwillingness) most villagers to take responsibility and certain obligations. Thus the collective interest in the co-operation is only a secondary or derived, on the first plan of each member of the cooperative, entering into it aims to meet its own interest as on sales, delivery, and directly to obtain more economic benefits. Improving the efficiency of management of small milk producers, the quality of raw milk and improving its sales channels possible thanks to the development of rural dairy cooperatives for efficient support of direction on the part of the state.

*Ключові слова: молочарський кооператив, сільське населення, молочно продукція, дрібнотоварні виробники.
Key words: dairy cooperative, rural population, dairy products, small-scale producers.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні 80% молока виробляється в особистих селянських господарствах. Більшість з власників продукції мають складнощі з її реалізацією. За нинішніх умов продаж молока на існуючих селянських ринках потребує додаткових витрат коштів та часу, а тому для більшості не є привабливим. Діюча мережа заготівельних пунктів, як правило, не має свого постійного обладнаного приміщення, закупівля продукції проводиться з коліс за низькими цінами. Це призводить до того, що селяни або реалізують власну продукцію комерційним структурам, не доотримуючи значну частку коштів від її реальної вартості, або залишають її у своїх особистих господарствах. Одним із засобів покращання заготівельно-збутової інфраструктури на дрібнотоварному ринку є створення молочарських кооперативів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасних умовах господарювання досить гостро стоїть питання відродження сільськогосподарської об-

слуговуючої кооперації, зокрема цій темі присвятили свої праці вчені-аграрники: В.В. Гончаренко, В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, А.О. Пантелеймоненко та інші. Проте проблеми та перспективи розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, з огляду на їх актуальність, потребують свого подальшого дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є окреслення основних напрямів розвитку молочарських кооперативів в Україні та удосконалення їх відносин з сільськогосподарськими товаровиробниками.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Молочарський кооператив належить до обслуговуючих кооперативів. При цьому існує багато тверджень щодо суті цього господарюючого суб'єкту. Але всі вони зводяться до одного — це добровільне об'єднання дрібнотоварних виробників, створене з метою надання допомоги при здійсненні ними господарської діяльності. Об'єднуватися можуть як особисті селянські, так і фер-

мерські господарства. Підходи у створенні та організації обслуговуючих кооперативів відрізняються від інших форм господарювання [1, с. 148].

По-перше вони належать до не підприємницьких товариств з їх прагненням до збільшення доходу своїх членів.

По-друге, вони надають послуги, як правило, своїм членам. Відносини з іншими господарюючими суб'єктами носять виключно додатковий характер і обмежуються.

Якщо в основі діяльності обслуговуючого кооперативу є заготівля і збут молока, то вони належать до молочарських. За своїм оснащенням молочарські кооперативи подібні до традиційних стаціонарних молокоприймальних пунктів, тобто мають приміщення, що відповідає нормам безпечної діяльності з обладнанням для зберігання, охолодження та контролю якості продукції. Але їх відмінність полягає у формі власності. Молокоприймальні пункти належать переробним підприємствам і представляють їх інтереси, що в першу чергу відображається на ціні закупівлі продукції. Водночас молочарський кооператив є колективною власністю дрібнотоварних виробників, тому відстоює їх інтереси, а отже, має можливість самостійно визначитися щодо ціни та каналів реалізації продукції. Завдячуючи таким кооперативам, виробники молока зможуть отримувати реальну ціну за свою продукцію.

Для близько 2,5 мільйонів особистих селянських господарств молоко є постійним джерелом доходів. Тому молочарська кооперація має не тільки сприяти збереженню і підвищенню якості продукції та просуванню її на ринку, а й стати основою для покращання добробуту сільського населення [2, с. 3].

Досліджено, що молочарські кооперативи доцільно створювати на території сільських рад за відсутності або недостатньою наявністю стаціонарних заготівельних пунктів молокопереробних підприємств та чисельністю в особистих селянських господарствах не менше 200 корів. До того ж таке об'єднання буде ефективно працювати за умови членства в ньому від 100 і більше осіб у разі створення належної матеріально-технічної бази та забезпечення добового обсягу заготівлі молока від 1,5 тис. т [3, с. 7].

Водночас ініціатива щодо створення молочарських кооперативів має надходити від самих виробників молока. На початку, як правило, формується група однодумців щодо об'єднання виробників для збуту продукції. Ініціативна група має визначити спільні проблеми, для розв'язання яких буде створюватися кооператив, розробити проект та техніко-економічне обґрунтування його діяльності, статут, визначити строки й організувати проведення установчих зборів та процедури реєстрації юридичної особи.

У процесі організації молочарського кооперативу варто уникати найбільш поширених помилок. По-перше, утворювати ініціативні групи, члени яких мають відмінні виробничі інтереси та фінансове становище. По-друге, занадто обмежувати цілі кооперативу або прагнути здійснення широкого спектру видів діяльності [4, с. 58].

В основі організації молочарського кооперативу є формування його статутного та пайового фонду за рахунок членських внесків. Відтак, статутний фонд є необхідним для здійснення реєстрації юридичної особи та створення матеріально-технічної бази, а пайовий —

покриття поточних витрат. Членські внески мають бути пропорційними їх участі в діяльності об'єднання.

Важливим питанням на початку створення кооперативу є залучення інвестицій. На початку створення молочарського кооперативу необхідно визначитися з його місцем розташування та матеріально-технічним забезпеченням. В основі об'єднання дрібнотоварних виробників є діяльність молокозбірної пункту, який необхідно організувати у пристосованому для цього приміщенні з наявним водопостачанням, каналізацією, електропостачанням, обладнанням для охолодження та оцінки якості молока. У сільській місцевості є такі приміщення, які перебувають у приватній або комунальній власності та за сприяння місцевих органів самоуправління можуть бути надані в оренду.

Молочарський кооператив є повноправним суб'єктом ринку молока та молочної продукції. Тому одним із його першочергових завдань є визначення споживчого сегменту та рівня підготовки продукції до продажу. При реалізації молока переробному підприємству достатньо провести його охолодження, якщо у роздріб, то бажано його пастеризація, нормалізація та фасування. Отже, на початку та під час діяльності кооперативу необхідно буде вивчати цінову ситуацію на ринку та з урахуванням виробничих та збутових витрат визначати ефективні варіанти продажу продукції [5, с. 25].

Ринок молока та молочної продукції характеризується нестабільною ціною ситуацією. Впродовж року закупівельні ціни на цю продукцію мають великий діапазон коливань. Зазвичай, молоко дешевшає у весняно-літній період та дорожчає з осені. Ще однією ринковою особливістю є суттєва різниця між цінами закупівлі молока у населення та сільськогосподарських підприємств. В основі формування таких цін є якість продукції. Більшість сировини надходить на молокопереробні підприємства від великотоварних виробників є вищого та першого гатунку, від господарств населення — другого гатунку [6, с. 34].

Розглянувши специфіку діяльності вітчизняних молочарських кооперативів, їх переваги та недоліки, і узагальнивши існуючі дослідження українських вчених у даному напрямі, виділимо основні чинники, що стримують процес розвитку кооперативів.

Виходячи з цього, виникає необхідність розробки заходів щодо створення ефективних умов для розвитку молочарських кооперативів як невід'ємної складової агропромислового комплексу України. В даному разі ми пропонуємо основними напрямками розвитку молочарських кооперативів визначити наступні:

- всебічна інформаційна підтримка сільськогосподарського кооперативного руху з боку держави;
- сприяння та державна підтримка вітчизняних інтеграційних процесів з формування інститутів громадянського суспільства у сфері сільськогосподарської кооперації;
- удосконалення кооперативної законодавчої бази, втілення в ній кращого світового досвіду;
- сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації шляхом послаблення податкового тиску;
- посилення співпраці молочарських кооперативів з вищими навчальними закладами відповідного профілю;

— розвиток міжнародного досвіду співробітництва товаровиробників у сфері сільськогосподарської кооперації;

— посилення конкурентоспроможності вітчизняних молочарських кооперативів за рахунок покращання якості продукції;

— залучення широкого кола соціально активних громадян до процесу розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом економічної участі та популяризації кооперативної ідеї самопомоги.

У 2013 р. в Полтавській області розпочали свою діяльність молочарські кооперативи "Молочний світанок" с. Сухорабівка Решетилівського району та "Молочник Лівенське" с. Лівенське Новосанжарського району, які задіяні до третьої фази проекту "Розвиток молочарських кооперативів", який впроваджується МБФ "Добробут громад" у співпраці з компанією "Данон" та за фінансової підтримки Екосистем Фонду Данон, Хейфер Інтернешнл та DFATD/Socodevi, за участі місцевого партнера Дніпропетровської сільськогосподарської консультаційної служби. Загальний бюджет обладнання кооперативу "Молочний світанок" дорівнює 270000 грн. та кооперативу "Молочник Лівенське" — 310000 грн. [7].

Створення кооперативів є надзвичайно важливим для Полтавської області, індивідуальні виробники молока зможуть підвищити свої прибутки тільки об'єднавшись. Кожен виробник молока хоче продавати молоко по вищій ціні, але вища ціна вимагає і вищої якості молока. Здійснюючи контроль за якістю, кооператив може дати гарантії високої якості та більших обсягів молока для переробного заводу, генеруючи таким чином і вищу ціну.

Важливо зазначити, що компанія "Данон" та МБФ "Добробут громад" переслідують не тільки економічні переваги, проект є соціально орієнтованим і для місцевих громад. Вони покращують ветеринарні послуги, збільшують кількісне поголів'я у селах та створюють всі необхідні умови для роботи кооперативу.

ВИСНОВКИ

Вирішення питання підвищення ефективності господарювання дрібних виробників молока, якості молочної сировини та удосконалення каналів її збуту, можливі завдяки розвитку в сільській місцевості молочарських кооперативів. В останні роки розвиток молочарських кооперативів призвів до зменшення їх чисельності. І якщо станом на 1 січня 2005 року в Україні було зареєстровано 1127 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, то на відповідний період 2010 року їх лишилося 645, або на 482 одиниці менше. Основною причиною такої динаміки була неузгодженість на законодавчому рівні питання надання сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам статусу неприбуткової юридичної особи.

Задля цього необхідно здійснити удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, надання організаційної підтримки їх створенню та поліпшення їх матеріально-технічної бази. Потребують прийняття і відповідні зміни до Законів України "Про кооперацію", "Про сільськогосподарську кооперацію", "Про фермерське господарство" та "Про оподаткування прибутку підприємств" в частині уточнення визначен-

ня обслуговуючого кооперативу та віднесення його до неприбуткових організацій з метою звільнення від подвійного оподаткування та можливості надання державної допомоги. Це стане поштовхом у розвитку обслуговуючих кооперативів, у тому числі й молочарських.

Література:

1. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу: [навч. посіб.] / В.В. Зіновчук. — К.: Логос, 2001. — 380 с.

2. Аліман М.В. Піонер молочарської кооперації Микола Верещакін / М.В. Аліман // Вісті ЦССТУ. — 2007. — № 42. — С. 3—4.

3. Цимбал В.О. Становлення і розвиток обслуговуючої кооперації на селі / В.О. Цимбал // Фермер України. — 2009. — № 11—12. — С. 6—8.

4. Пантелеймоненко А.А. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы молочного направления: отечественный опыт и современная практика / А.А. Пантелеймоненко // Бизнес-информ. Научно-информационный журнал. — 2008. — № 2. — С. 57—61.

5. Блок Р. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы — ключевой элемент восстановления сельского хозяйства в СНГ / Р. Блок. — К.: Проект Тасис, 2000. — 39 с.

6. Володина Н.Г. Формирование и развитие организационных моделей сельскохозяйственной кооперации: автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра эк. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Н.Г. Володина; Москва: Российский гос. аграрный ун-т. — МСХА им. К.А. Тимирязева, 2010. — 45 с.

7. Fries and campiness [Электронный ресурс]. — Ресурс доступен: <http://www.frieslandcampina.com>

References:

1. Zinovchuk, V.V. (2001), *Orhanizatsijni osnovy sil's'kohospodars'koho kooperatyvu: [Organizational bases of the agricultural cooperative]*, Lohos, Kyiv, Ukraine.

2. Aliman, M.V. (2007), "Pioneer molocharskoyi cooperation Nikolai Vereshchagin", *Visti TsSSTU*, vol. 42, pp. 3—4.

3. Tsybal, V.O. (2009), "Formation and development of service cooperatives in rural areas", *Fermer Ukrain*, vol. 11—12, pp. 6—8.

4. Pantelejmonenko, A.A. (2008), "Agricultural service cooperatives dairy: domestic experience and modern practice", *Byznes-ynform, Nauchno-ynformatsyonnyj zhurnal*, vol. 2, pp. 57—61.

5. Blok, R. (2000), *Sel'skokhoziajstvennye obsluzhyvaiuschye kooperatyvy — kliuchevoj element vosstanovleniya sel'skohokhoziajstva v NNH: [Agricultural service cooperatives — a key element in the recovery of agriculture in the NIS]*, Proekt Tasy, Kyiv, Ukraine.

6. Volodyna, N.H. (2010), "Formation and development of organizational models of agricultural cooperatives", Thesis Doctor of Economics, Economy and management of a national economy, Russian State Agrarian University — MAS them K.A. Timirjazeva, Moscow, Russia.

7. Fries and campiness (2014), available at: <http://www.frieslandcampina.com> (Accessed 21 July 2013).

Стаття надійшла до редакції 26.06.2014 р.